

- Language* / ed. A. B. Pessi, M. Salmela, H. Tissari. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies, 2008. P. 131-143.
18. Lexikon der indogermanischen Verben: die Wurzeln und ihre Primärstambildungen / hrsg. Helmut Rix, Martin Kümmel. 2-te Aufl. Wiesbaden: Reichert, 2001. 823 S.
 19. Ostheeren K. Studien zum Begriff der "Freude" und seinen Ausdrucksmitteln in Altenglischen Texten. Berlin: Freie Universität Berlin, 1964. 288 S.
 20. Plutchik R. The Psychology and Biology of Emotion. New York: Harper Collins College, 1994. 396 p.
 21. Tissari H. Happiness and Joy in Corpus Contexts: A Cognitive Semantic Analysis. *Happiness: Cognition, Experience, Language* / ed. A. B. Pessi, M. Salmela, H. Tissari. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies, 2008. P. 144-174.
 22. Walde A., Hofmann J. B. **Lateinisches etymologisches Wörterbuch.** – Bd. 1: A – L. Heidelberg: Winter, 1938. XXXIV, 872 S.
 23. Wierzbicka A. Emotions Across Language and Cultures: Diversity and Universals. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 349 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

- Cic. Tusc. – Marcus Tullius Cicero Tusculanae disputationes
 Gell. – Aulus Gellius Noctes Atticae
 Ter. Ad. – Publius Terentius Afer Adelphoe
 Ter. Andr. – Publius Terentius Afer Andria
 Ter. Eun. – Publius Terentius Afer Eunuchus
 Ter. Hec. – Publius Terentius Afer Hecyra
 Ter. Heaut. – Publius Terentius Afer Heauton timorumenos
 Ter. Phorm. – Publius Terentius Afer Phormio

УДК 378.147:811.161.2'243

Швець Г. Д.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка МЕТОД АРТЕФАКТІВ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Стаття присвячена проблемі використання художнього тексту в навчанні української мови як іноземної. Досліджено метод артефактів (асоціацій, заповнення прогалін). Встановлено, що умовою використання методу артефактів є брак інформації в художньому тексті, що може бути викликано об'єктивними чинниками (автор не схарактеризував певні події, періоди, обставини тощо) і суб'єктивними (читачі не зрозуміли окремі фрагменти або не згодні з розвитком подій). Найчастіше джерелом методу артефактів слугують сюжетні розриви, минуле героїв або їхнє майбутнє, альтернативний розвиток сюжету, невисловлені думки героїв, їхні можливі діалоги або розмови з уявними персонажами. Метод артефактів спрямований на розвиток навичок підготовленого й непідготовленого монологічного та діалогічного мовлення. Переваги його використання полягають також в іншій площині – розвиток особистісно важливих рис, таких як креативність, критичне мислення, емпатія, здатність вислуховувати інших, упевненість у власних силах, здатність працювати в команді та автономно тощо. Систематичне використання методу артефактів (відповідно, написання текстів, їх презентація, колективне обговорення, обмін враженнями) сприяє створенню атмосфери співтворчості і формує в іноземних студентів комплексне відчуття української мови. У статті наведено приклади застосування методу артефактів

у роботі з оповіданнями й новелами Лесі Українки, Василя Сухомлинського, Григорія Тютюнника, Лесі Храпливої-Щур, Івана Керницького.

Ключові слова: метод артефактів, художній текст, українська мова як іноземна, монологічне мовлення, діалогічне мовлення.

The article is devoted to the problem of using literary text in teaching Ukrainian as a foreign language. The method of artifacts (associations, filling gaps) is investigated. The condition of using the method of artifacts is the lack of information in the literary text, which can be caused by objective factors (the author did not characterize certain events, periods, circumstances, etc.) and subjective (readers did not understand certain fragments or disagree with the development of events). The most common source of the method of artifacts are plot gaps, the past of the characters or their future, alternative plot development, unspoken thoughts of the characters, their possible dialogues or conversations with imaginary characters. The method of artifacts is aimed at developing the skills of prepared and unprepared monologue and dialogic speech. The advantages of its use are also in another plane - the development of personally important traits, such as creativity, critical thinking, empathy, the ability to listen to others, self-confidence, the ability to work in a team and independently, and so on. Systematic use of the method of artifacts (accordingly, writing texts, their presentation, collective discussion, exchange of impressions) helps to create an atmosphere of co-creation and forms in foreign students a comprehensive sense of the Ukrainian language. The article gives examples of application of the method of artifacts in work with stories and short stories by Lesya Ukrainka, Vasyl Sukhomlynsky, Hryhoriy Tiutiunyk, Lesia Khraplyva-Shchur, Ivan Kernytskyi.

Key words: method of artifacts, literary text, Ukrainian as a foreign language, monologue speech, dialogic speech.

Стаття посвячена проблемі використання художественного тексту в обученні українського мови як іноземного. Исследован метод артефактов (ассоциаций, заполнение пробелов). Установлено, что условием использования метода артефактов является недостаток информации в художественном тексте, который может быть вызван объективными факторами (автор не охарактеризовал определенные события, периоды, обстоятельства и т.д.) и субъективными (читатели не поняли отдельные фрагменты или не согласны с развитием событий). Чаще всего источником метода артефактов служат сюжетные разрывы, прошлое героев или их будущее, альтернативное развитие сюжета, невысказанные мысли героев, их возможные диалоги или разговоры с воображаемыми персонажами. Метод артефактов направлен на развитие навыков подготовленной и неподготовленной монологической речи. Преимущества его использования заключаются также в развитии личностных качеств, таких как креативность, критическое мышление, эмпатия, способность выслушивать других, уверенность в собственных силах, способность работать в команде и автономно. Систематическое использование метода артефактов (соответственно, написание текстов, их презентация, коллективное обсуждение, обмен впечатлениями) способствует созданию атмосферы сотворчества и формирует у иностранных студентов комплексное ощущение украинского языка. В статье приведены примеры использования метода артефактов в работе с рассказами и новеллами Лесы Украинки, Василя Сухомлинского, Григория Тютюнника, Лесы Храпливой-Щур, Ивана Керницкого.

Ключевые слова: метод артефактов, художественный текст, украинский

Доцільність звернення до творів художньої літератури в навчанні іноземної мови доведено в численних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених. Саме тому актуальною залишається проблема добору ефективних з погляду лінгводидактики художніх текстів та пошуку методів, які б забезпечили оптимальний розвиток комунікативної компетентності інокомунікантів. На вдосконалення читацьких та мовленнєвих умінь спрямовані такі методи роботи, як коментоване читання, спостереження над текстом, бесіда, інсценізація, дискусія. Особливе місце посідає метод артефактів, оскільки, він, сприяючи розвитку навичок монологічного й діалогічного мовлення, водночас стимулює творче мислення, дає можливість студентам виявити фантазію і спробувати себе в ролі письменника.

Метод артефактів (асоціацій, заповнення прогалін) цілісно обґрунтовано в дослідженні російського лінгводидакта Є. Матрона. У своїй праці «Художній твір на уроках іноземної мови» [2] науковець наголошує на специфічній властивості художнього тексту як «другої реальності» (мистецької) бути стимулом для створення «третьої реальності» (читацької). Найповніше цю відкритість літературного тексту для різнотлумачень та різновекторних його можливих продовжень (а що могло б статися, якби...) дозволяє реалізувати саме метод артефактів [2, с. 126–139].

Аналіз сучасних досліджень з методики навчання української мови як іноземної свідчить про інтерес до художнього тексту як навчального матеріалу, зокрема проблем навчання його сприйняття й розуміння (Л. Васильєва, Н. Станкевич), лінгвокраїнознавчого потенціалу (А. Буднік, З. Мацюк), лінгводидактичних можливостей певних жанрів (Л. Антонів, О. Горда, М. Єлісова), методичного апарату для опрацювання в аудиторії інокомунікантів (І. Процик, Г. Швець) тощо. Цілісно проблему використання художнього тексту в навчанні української мови як іноземної (його місце на різних етапах навчання, добір та адаптація, лінгводидактичний потенціал окремих жанрів і творчості певних письменників, система роботи з художнім текстом) розглянуто в нашій монографії «Теорія та практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей» [4, с. 283–427]. Варто зазначити, що методів роботи з художніми текстами більшість із названих авторів торкаються побіжно, зокрема Л. Васильєва відзначає важливість ситуативних, проблемних та ігрових завдань, вільного асоціативного експерименту, рольових ігор, письмових творчих робіт [1, с. 228]. Методу артефактів не названо в жодній із розвідок, хоча його зразки наведені (так, Н. Станкевич, аналізуючи важливість домашнього читання, згадує обговорення в іноземній аудиторії поеми Т. Шевченка «Катерина» та спроби студентів «змінити хід сюжету» [3, с. 160]). Отже, бачимо, що в методиці навчання української мови як іноземної не схарактеризовано метод артефактів – визначення його сутності, власне, і стане метою пропонованої розвідки. Досягнення мети передбачено реалізувати через розв'язання таких завдань: окреслити умови звернення до методу артефактів; визначити його мету й переваги; презентувати зразки використання цього методу в роботі з іноземними студентами під час опрацювання текстів українських письменників (за матеріалами посібника «Читаймо українською» [5]).

Метод артефактів, за концепцією Є. Матрона, становить собою процес заповнення прогалін у тексті, тобто своєрідне «додумування» того, чого немає в

художньому творі, що читачі (у нашому випадку іноземні студенти) можуть уявити, припустити, вигадати. Отож головною умовою його використання є брак інформації в художньому тексті про ситуацію чи героя. Ця інформативна недостатність може бути викликана як об'єктивними причинами (у творі не схарактеризовано певні події, періоди з життя героя, його ставлення до якогось персонажа тощо), так і суб'єктивними (читачі не зовсім зрозуміли окремі фрагменти, не звернули на них уваги чи просто забули або ж не згодні з розвитком подій, який пропонує автор).

Умотивованим постає застосування методу артефактів передусім під час обговорення творів, у художній структурі яких змістова прогалина посідає вагомe місце: автор свідомо вдався до певних пропусків, сюжетних розривів. Творче рішення письменника немов провокує саме таку форму роботи: автор нічого не сказав про дуже важливі події, тож спробуймо уявити, як вони могли б розгортатися.

Так, під час читання оповідання Лесі Українки «Чашка» студентів завжди найбільше інтригує пропущений письменницею рік із життя героїв. Ми бачимо, як чекає іменинниця панна Надія свого друга панича Василька, як радіє його скромному подарунку – чашці з написом «Сувенір», як тішиться нею і як переживає, що та розбилася. А через рік радісно готується до заручин з полковником Трубацьким і, випадково знайшовши черепки розбитої торік чашки, викидає їх без жалю.

Що ж сталося протягом цього року? Чому дівчина забула дорогого друга дитячих літ? Василько так трепетно ставився до Наді, чому ж наречений не він, а немолодий полковник? Ці питання, як свідчить наш досвід, викликають цікавість в іноземних студентів. Вони пропонують свої версії можливого розвитку подій: небагатий Василько не міг конкурувати із забезпеченим полковником, який дарував Надії дорогі подарунки, тому з часом вони з колишньої подругою зустрічалися все рідше, панна просто забула його; Василько був несміливий і не відвідував Надію, а вона зрозуміла, що полковник відповідальний, розумний, дбайливий, тобто найкраща шлюбна партія; Василько, виявляється, вважав себе не гідним дівчини й одружився з іншою (!), а Надя, хоча й відчувала пихатість і зарозумілість полковника, вирішила, за порадою матері, вийти за нього заміж. Студентські твори на цю тему демонструють, як юні автори намагаються змодельовати логіку дій персонажів, пояснити їхні рішення, зміни в ставленні одне до одного, певною мірою уявляють себе на місці героїв, що цілком закономірно: проблема вибору супутника важлива для молодих людей, художній твір змушує їх замислитися над власним життям і варіантами своєї поведінки в схожій ситуації. Це надзвичайно цінно, оскільки заповнення змістової прогалини в художньому тексті виявляється особистісно цікавим для студентів, що, безперечно, є найкращою мотивацією і гарантує емоційне залучення до виконання завдання.

Ще один приклад – з оповідання «Писанки» Лесі Храпливої-Щур. Ми бачимо дві кардинально протилежні сцени: ніжно-тремтливе побачення закоханих Насті й упівця Василя, які розмовляють про своє прийдешнє вінчання на Великдень, – і Василь на згарищі Настиної хати, із посинілими від болю губами та побитими шкаралупками писанок у руках... Їде потяг з арештованими, який упівці мають зупинити, Василь кидає гранату... Фінальна сцена нарешті знімає напругу: в одному з вагонів хлопець знаходить свою наречену, звучить великоднє: «Христос воскрес!» – і життєстверджувальне: «Воістину воскрес!»

Бачимо, що події, які сталися з Настею та її бабусею в ніч перед Великоднем, не висвітлені. Звісно, читач розуміє їх загальний плин, а детальний опис і не був завданням психологічного оповідання (тут сконцентровано увагу на почуттях героїв). Однак цей момент чудово підходить для використання методу артефактів, і досвід роботи з інокомунікантами доводить це. В архіві автора статті зібрано студентські твори, які є фактично детально виписаними сценами трагічних нічних подій, з тонкими психологічними спостереженнями, важкими реалістичними подробицями (бабуся задихнулася в диму), навіть неймовірними поворотами сюжету: стареньку вбили, коли вона чинила опір і стріляла в тих, хто прийшов їх арештувати. Студенти охоче читають свої твори вголос, щоб вислухати думки одногрупників, порівняти власні версії з іншими, почути оцінку друзів і викладача. Це прагнення творчої реалізації у слові й потреба презентувати свою працю – одна з потужних переваг методу артефактів, що доводить його цінність як для вдосконалення вмінь монологічного мовлення, так і для розвитку творчих здібностей та особистості загалом.

Крім випадків, коли в тексті випущено якісь сюжетні моменти (як у наведених вище прикладах), джерелом для методу артефактів можуть бути події з минулого героя (про які нічого не сказано), або з його майбутнього (яке не зображено у творі). Так, під час роботи з оповіданням Василя Сухомлинського «Який слід повинна залишати людина на землі?» пропонуємо студентам скласти розповідь про дитинство Хлопчика. У більшості творів показано, що він був неслухняною дитиною, любив лише розважатися, що загалом відповідає логіці тексту й розвитку образу: ледачий Хлопчик, який не цінує чужу працю, став Чоловіком, що не має ні сім'ї, ні улюбленої справи. У деяких студентських роботах відповідальність за поганий характер Хлопчика покладено на батьків: вони сварилися, не приділяли сину потрібної уваги, потім розлучилися.

Так само після читання «Різдваної казки» Івана Керницького студенти отримують завдання змодельювати історію родини героя цього твору – українського хлопчика, що живе в Нью-Йорку. Як свідчать розповіді іноземців, вони шукали інформацію про історію та причини української еміграції, що стало продовженням розпочатої на занятті роботи (на дотекстовому етапі було витлумачено лексеми «діаспора», «еміграція»). Таке завдання виявилось корисним з різних поглядів – як можливість удосконалювати навички підготовленого монологічного мовлення, поглиблювати знання з української історії і, звісно, розвивати уяву та вміння вибудовувати логічну сюжетну розповідь.

Зазвичай цікавими для студентів є завдання уявити майбутнє героїв твору, написати чи розповісти про те, що з ними станеться через 10, 20, 30 років. Так, вибудовуючи можливе майбутнє героїв оповідання «Писанки», читачі пропонували абсолютно різні сюжети: намагаючись знайти спокій і безпеку, подружжя емігрувало, але і за кордоном продовжує підтримувати українську справу (заснувало патріотичний часопис, Настя працює в школі для українських дітей); доля розлучила їх, вони створили сім'ї, але ніколи не забували свого першого кохання; вони щасливо одружені й насолоджуються сімейним життям та спогадами про трагічний і радісний Великдень, коли Василь урятував кохану; у буремні роки Василь втратив зв'язок з Настею, але не припиняв шукати, пізніше став письменником і написав оповідання «Писанки» про їхню любов, цей твір прочитала Настя – і через багато років вони нарешті зустрілися. Враження від читання таких історій, емоційної реакції слухачів на них, гордості авторів за свою

роботу свідчать, що важливим здобутком методу артефактів є його вплив на підвищення самооцінки іноземних студентів, розвиток упевненості, бажання означити себе, свого унікального світу українською мовою.

Ще одним джерелом методу артефактів можуть бути невисловлені думки героїв. Так, оповідання Василя Сухомлинського «Який слід повинна залишати людина на землі?» закінчується сумним висновком: «*Ось і все, що залишилося після мене на землі, – з болем подумав старий Чоловік. – Але цього ж мало, дуже мало... Не так треба було жити...*». Студенти отримують завдання уявити себе в ролі героя і продовжити внутрішній монолог про емоції, почуття, враження від даремно прожитих років, плани, надії на інше майбутнє. Оскільки цей твір доступний для читання інокомунікантами, що володіють українською мовою на рівнях А2-В1, то їм варто запропонувати для такої роботи опорні слова та вирази, які допоможуть скласти монолог: *байдикувати, лінуватися, розчаруватися, нецікаво, без мети, шкодувати, сумно, соромно, треба допомагати, не робити шкоди, потрібно любити, розвивати талант, щасливий, усміхнений, щирий*.

Оповідь у новелі Григора Тютюнника «Зав'язь» ведеться від першої особи – тож ми чуємо внутрішній монолог закоханого юнака, що хоче здаватися впевненим і сильним, однак водночас боїться відмови на першому побаченні, соромиться й ніяковіє. Дівчина зображена переважно через зовнішні прояви: поведінка, рухи, слова. Її думки залишають широкий простір для читацької уяви, що і має використати викладач. Моделюючи внутрішній монолог Соні, студенти повинні врахувати, з одного боку, деяку різкість героїні, сміливість, незадоволення сором'язливістю Миколки, але, з іншого боку, і закоханість дівчини, страх образити хлопця, втратити його. Таке завдання надзвичайно продуктивне для активізації конструкцій, що виражають незадоволення й нерозуміння (*невже не зрозуміло, хіба не очевидно, скільки можна тягнути, у мене немає сил терпіти це*), побоювання (*тільки б він не пішов, я боюся втратити його*), бажання (*як хочеться, щоб..., я мрію, щоб..., немає сил чекати, коли...*) тощо.

Усі вище наведені приклади демонструють скерованість методу артефактів на розвиток навичок підготовленого й непередготовленого монологічного письмового та усного мовлення. Однак завдання заповнити прогалини є перспективним і для розвитку навичок діалогічного мовлення, оскільки можна пропонувати розіграти розмову, яка могла б відбутися між героями твору за певних обставин або між ними та уявними персонажами. Так, після читання новели «Зав'язь» студенти створюють можливі діалоги Миколки і його друга та Соні з подругою. Друг (подруга) розпитує усе про побачення, а головні герої розповідають так, як вважають за потрібне: можуть щось приховати, деякі моменти трохи прикрасити тощо.

Отже, проведене дослідження сутності методу артефактів і спостереження за його практичним використанням дозволяють зробити висновки про ефективність цього методу в роботі з навчальним художнім текстом. Метод доцільно застосовувати у випадку браку інформації (змістові прогалини, невисвітлене минуле героя, відсутність його внутрішнього монологу) чи в ситуаціях, коли можливим є альтернативне сюжетотворення (продовження історії героя, зміна авторського сюжету, моделювання можливих діалогів героїв один з одним чи з уявними персонажами тощо). Оскільки основною метою методу артефактів є творчість і співтворчість студентів, вихід у вільне мовлення з приводу художнього тексту (тобто створення сприятливих умов для розвитку вмінь монологічного та

діалогічного мовлення), то його безперечними перевагами варто вважати стимулювання творчого мислення, створення позитивної емоційної атмосфери, формування впевненості, підвищення самооцінки іноземних студентів. Важливе поєднання в цьому методі мовної та загальнорозвивальної мети: створення сюжетних текстів і їх презентація в аудиторії однокласників сприяє формуванню комплексного чуття української мови і розвитку особистісно важливих рис, таких як креативність, емпатія, психологічна спостережливість, уміння слухати співрозмовника, ставити себе на місце іншого тощо.

Перспективи подальших досліджень порушеної проблеми полягають передусім у практичній площині – добір українських художніх текстів для роботи в іноземній аудиторії та створення до них завдань, важливе місце серед яких посідають творчі, зокрема із застосуванням методу артефактів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва Л. Роль художнього тексту в процесі навчання іноземної мови (комунікативна компетенція, комунікативна стратегія). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2008. Вип. 3. С. 223–229.
2. Матрон Е. Д. Художественное произведение на уроках иностранного языка Москва: Флинта: Наука, 2002. 296 с.
3. Станкевич Н. І. Домашнє читання як дидактичний прийом у навчанні української мови як іноземної. *ТЕКА Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*. Rocznik 2012. Tom VII. S. 158–167.
4. Швець Г. Д. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей: монографія. Київ: Фенікс, 2019. 529 с.
5. Швець Г. Д., Торчинська Ю. О., Літвінчук А. О. Читаймо українською: навч. посіб. з укр. мови для інозем. студ. / За ред. Г. Д. Швець. Київ: Фенікс, 2012. 112 с.

УДК 378.6.016:81'243.147.091.33

Шерстюк Н.О., Танько Н.Г.

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ CLIL У НЕМОВНИХ ЗВО

У статті розглядається роль предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. Глобалізація, соціальна і економічна інтеграція мали значний вплив на формування нових підходів у викладанні іноземної мови, що дозволяє найбільш ефективно вирішувати завдання підготовки в вузах кваліфікованих фахівців у всіх галузях зі знанням іноземної мови, зокрема, мови професії. Досягнення цієї мети забезпечується встановленням безпосереднього зв'язку між іноземною мовою і предметом спеціальності, де іноземна мова використовується одночасно як об'єкт вивчення і як засіб у вивченні предмета.

Ключові слова: професійна компетентність, інтегроване навчання, інтеграція, професійна комунікація, іноземна мова для немовних спеціальностей.

The article is devoted to the role of the subject-language integrated teaching of students of non-linguistic specialties of higher educational institution. Globalization, social and economic convergence have had a significant impact on language learning. CLIL is a dual-focused educational approach in which the non-language subject is taught with and through a foreign language with the objective of achieving the best